

Макаренко І. О. Становлення ринку похідних фінансових інструментів в Україні // Шляхи та інструменти модернізаційного прориву економіки України : матеріали міжнародної конференції м. Одеса, 21-22 жовтня 2010 р. / Інститут проблем ринку та еколого-економічних досліджень Національної академії наук України. – м. Одеса: ППРЕЕД НАН України, 2010. – с. 176-178. – ISBN 978-966-02-5789-4, 0,13 д.а.

СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В УКРАЇНІ

І. О. Макаренко, аспірант

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

З огляду на деструктивний вплив фінансової кризи 2007 р. на фінансовий ринок України, актуальною залишається подальша розбудова цього ринку та його строкового сегменту, що включає ринок похідних фінансових інструментів (ПФІ), з урахування його переваг для суб'єктів господарювання та посилення вимог, що на світовому рівні ставляться до механізму його функціонування.

Цей сегмент в Україні перебуває на початковому етапі становлення: обсяг угод на організованій його частині протягом 8 місяців 2009 р. склав лише 6 165 529,98 грн. (для порівняння – обсяг торгівлі акціями за цей період перевищує зазначений показник в 1050, 35 рази) [1].

Витоки строкової торгівлі в Україні пов'язують з першими біржами: Одеською (1796 р.) та Кременчуцькою (1834 р.), де укладалися ф'ючерсні контракти на сільськогосподарську продукцію. Тривалий час після застосування перших товарних похідних продовжувалася занепад біржової діяльності в Україні.

Повноцінне її відновлення відбулося після здобуття Україною незалежності, а разом з ним у 1994 розпочалися торги ПФІ на Придніпровській товарній біржі (валютні ф'ючерси) та Українській біржі ф'ючерсів і опціонів (опціони), які були припинені наступного ж року. До самої заборони торгівлі похідними НБУ 21.08.1998 у відповідь на фінансову кризу на ринку ПФІ спостерігалися розрізнені спроби відновлення торгів (1995 р. біржа «Скаторинославська», 1996 р. Київська універсальна біржа, 1997 р. Українська міжбанківська валютна біржа), проте вони були короткочасними і змінювали одна одну через незначну активність

учасників ринку, його неврегульованість, ризиковість, відсутність необхідної інфраструктури.

У 2003 р. розпочався новий етап у розвитку строкового ринку з відкриттям торгів на валютні ф'ючерси, опціони ВАТ «Укртелеком», КП «Білоцерківтеломережа», та ін. емітентів. У 2004 р. у лістингу ПФТС знаходилися опціони на послуги зв'язку та на акції того ж ВАТ «Укртелеком», опціони «ТТК». Період до 2006 р. характеризується бурхливим зростанням українського строкового сегменту поряд із загальним ринковим піднесенням [2, с. 71-73; 3 с 40-43; 4].

У подальшому розвиток ринку ПФІ відбувався хаотично. За даними звітів ДКЦПФР порівняно з 2006 р. у 2007 р. його обсяги збільшились на 17,7 млн. грн., а вже у 2008 р. він демонструє різке зниження до 0,27 млн. грн. Більшість угод укладається з опціонами; ф'ючерсні контракти на 31.12.2008 представлені всього 46 специфікаціями у валютному, паливно-енергетичному та аграрному секторах.

У той же час, серед загального випуску цінних паперів, опціони займають лише 0,0061% у 2009 р., їх емітувало з 2000 р. лише 26 учасників ринку, серед яких найбільшу питому вагу має ВАТ «Укртелеком». За результатами виконання біржових угод на первинному та вторинному ринку, починаючи з 2007 р., у 2009 р. лідерами у торгівлі на строковому сегменті були наступні організатори торгів: УМВБ – 5,65 млн. грн. (первинний ринок), 1,41 млн. грн. (вторинний) та ФБ «Перспектива» – 2,32 млн. грн. (первинний ринок) [1]. З 27.05.2010 р. на «Українській біржі» відбуваються торги ф'ючерсними контрактами на індекс українських акцій (UX) на основі торгової платформи, системи гарантійного забезпечення і технології торгів з центральним контрагентом РТС.

Отже, аналіз розвитку ринку ПФІ дозволив виділити наступні тенденції:

- ринок ПФІ в Україні є незначним за обсягами, несформованим і перебуває на етапі становлення;
- торгівля похідними інструментами сконцентрована у незначному за обсягами біржовому сегменті ринку;
- спостерігається низька консолідація інфраструктури ринку, ліквідність та капіталізація більшості з його учасників, відсутність дієвих моделей депозитарного, клірингового обслуговування;

– вибір інструментарію учасниками ринку обмежений, окремі інструменти та операції з ПФІ заборонені регуляторами;

– характер торгів є переважно спекулятивним, ризикованим, частка хеджерів на ринку є незначною.

Таким чином, вітчизняний ринок ПФІ не є частиною світової фінансової системи, що пов'язано з фрагментарністю, безсистемністю його вивчення, відсутністю єдиної цілісної концепції і моделі розвитку фінансового ринку України та його сегментів, нерозвиненістю ринків базових активів, недосконалістю законодавчого поля, відсутністю інфраструктури, методологічними та організаційними проблемами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // http://www.ssmsc.gov.ua/UserFiles/File/annual_report/2009.zip. – Заголовок з домашньої сторінки.

2. Кальченко І. Історичний розвиток деривативів / Інна Кальченко // Юридична Україна . – 2007. – №7 . – С.69-75.

3. Сохацька О. М. Біржова справа: підручник / О. М. Сохацька ; Мін-во освіти і науки України, Тернопільська академія н/г. - Тернопіль : Карт-бланш, 2003. – 602 с. – ISBN 966-7952-15-0

4. Сохацька, О. М. Ф'ючерсні ринки. Історія, сучасність, перспективи становлення в Україні / О. М. Сохацька. – Тернопіль : Економічна думка, 1999. – 408 с. – ISBN 966-7411-18-4

